

MNIEJSZOŚCI NARODOWE W ZGROMADZENIU NARODOWYM WĘGIER PO WYBORACH Z 6 KWIECZNIA 2014 ROKU

*National minorities in the National Assembly of Hungary
after the elections of April 6th 2014*

ABSTRAKT:

Węgry są krajem, w którym mniejszości narodowe, w prawie określane „narodowościami”, mogą szczycić się jednym z najbardziej liberalnych systemów prawnych. Pośród wielu innych przywilejów, od 6 kwietnia 2014 roku mogą one wystawiać swoich kandydatów do parlamentu, tworząc listy krajowe. Kandydaci mogą liczyć na niższy, preferencyjny próg wyborczy. Nawet jeżeli go nie przekroczą, liderzy list – od teraz rzecznicy, wchodzi w skład nowo powołanej Komisji Narodowości na Węgrzech, w której reprezentują swoje narodowości. Komisja jest organem doradczym w kwestiach mniejszości narodowych. Jej członkowie mogą zabierać głos na forum Zgromadzenia Krajowego, ale nie mają prawa głosować. Autor rozważa, czy możliwość udziału mniejszości narodowych w parlamencie to prawdziwa szansa czy też jedynie zabieg PR.

SŁOWA KLUCZE: polityka etniczna, narodowości na Węgrzech, Zgromadzenie Narodowe

ABSTRACT:

Hungary is a country where national minorities (in the law referred to “nationalities”) have one of the most liberal legal systems. Among the many privileges from April 6th 2014 they have possibility to propose their own candidates to Parliament Election. Candidates can count on lower preferential electoral threshold. Even if they do not get to the National Assembly, the leaders of national election com-

mittee become „Spokesmens” of their nationalities. From this moment are part of the Committee of Minorities in Hungary, in which they are required to represent their nationalities. The Commission is an advisory institution on issues of national minorities. Its members may take part in the National Assembly sessions’, but are not able to vote. Is this case a real opportunity for minorities or just PR treatment?

KEYWORDS: ethnic policy, nationalities in Hungary, National Assembly

1. UWAGI WSTĘPNE

Podczas wyborów parlamentarnych 6 kwietnia 2014 roku po raz pierwszy wyborcy mogli głosować na listy wystawione przez samorządy poszczególnych narodowości. Po wyborach, formalnie zakończonych porażką list narodowości (żaden z kandydatów nie uzyskał wystarczającej liczby głosów, aby zasiąść w parlamencie), utworzono specjalną Komisję, w skład której weszło 13 przedstawicieli narodowości zamieszkujących Węgry. Polityka etniczna wobec narodowości osiągnęła nowy, nieznaný dotychczas poziom. Powstaje jednak pytanie, czy stan ten coś zmieni, czy jest to szansa czy też jedynie zabieg PR? Na to pytanie postaram się odpowiedzieć w niniejszym artykule.

Na przestrzeni wieków kwestie narodowościowe najpierw w Królestwie Węgierskim, a następnie w Republice Węgierskiej, a od 2011 roku – na Węgrzech, były niezwykle skomplikowane. Wielokrotnie stawały się zarzewiem poważnych konfliktów. Obecna sytuacja etniczna w znaczący sposób została ukształtowana przez Traktat, który 4 czerwca 1920 roku o godz. 16.30 podpisano w pałacu Grand Trianon w Wersalu. Skutkiem tego wydarzenia było okrojenie tzw. „Wielkich Węgier” liczących 325 411 km² do 1/3 dawnej powierzchni – tj. 92 833 km². Znacznie zmniejszyła się także liczba obywateli. Przed Trianon Węgry posiadały 20 886 487 ludności, po traktacie – 7 602 416. Liczba ta zmniejszyła się zatem o 13 284 071. Dodajmy, że skład etniczny Królestwa Węgier (nie licząc Chorwacji) w roku 1867, a więc w momencie powstania Austro-Węgier, był następujący: Węgrzy 54%, Rumuni 15%, Niemcy 11%, Słowacy 10,5 %, Serbowie 5,5%, Ukraińcy 9,5%. Efektem Trianon było stworzenie Węgier praktycznie monoetnicznych – tj. 89,6% Węgrów, 6,9% Niemców i ok 1,8% Słowaków. Należy jednak przede wszystkim wskazać, jak kształtuje się obecna struktura narodowościowa Węgier.

Tabela 1. Liczba mniejszości narodowych występujących na Węgrzech według wyników spisu powszechnego z 2011 roku¹

Rok spisu	Język ojczysty						Narodowość			
	1930	1970	1980	1990	2001	2011	1980	1990	2001	2011
Węgrzy	8 000 335	10 152 366	10 579 898	10 222 529	9 546 374	8 409 049	10 638 974	10 142 072	9 416 045	8 314 029
13 narodowości	135 497	148 155	313 832	555 507
Pozostałe	..	15 083	17 172	8 944	36 270	21 657	16 369	19 640	36 472	28 068
Osób, które nie chciały udzielić odpowiedzi	541 106	1 443 840	570 537	1 455 883
Łącznie	10 267 441	10 041 505	10 343 856	10 373 367
Populacja	8 685 109	10 300 996	10 709 463	10 374 823	10 198 315	9 937 628	10 709 463	10 374 823	10 198 315	9 937 628

Źródło: http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tables/regional/00/00_1_1_6_1_en.xls [dostęp: 13.10.2014].

Tabela zawiera liczebność mniejszości narodowych według dwóch kryteriów: języka ojczystego oraz narodowości. Dostrzec w niej można kategorię „13” narodowości. Zgodnie z artykułem pierwszym ustawy o prawach narodowości z 2011 roku² – „narodowość to każda grupa narodowa zamieszkująca terytorium Węgier od przynajmniej 100 lat, będąca w liczebnej mniejszości »wśród mieszkańców państwa«, której członkami są obywatele Węgier o odmiennym języku, kulturze i tradycji, posiadający poczucie wspólnoty i pragnący ją kultywować”³. Załącznik nr 1 do ustawy wymienia narodowości, których dotyczy dokument: bułgarską, cygańską (romską), grecką, chorwacką, polską, niemiecką, ormiańską, rumuńską, rusińską, serbską, słowacką, słoweńską i ukraińską. Dokument ten stanowi także podstawę organizacji samorządów mniejszości narodowych. Zapisy te zgodne są oczywiście z ustawą zasadniczą uchwaloną 18 kwietnia 2011 roku i ogłoszoną w dzienniku urzędowym z 25 kwietnia⁴. Artykuł XXIX Konstytucji Węgier stwierdza, że: „Narodowości żyjące na Węgrzech współtworzą państwo. Każdy obywatel węgierski, niezależnie od przynależności narodowościowej, ma prawo do swobodnego wyrażania i zachowania swej tożsamości. Narodowości żyjące na Węgrzech

¹ Tabela uwzględnia także narodowości niebędące w świetle węgierskiego ustawodawstwa mniejszościami narodowymi.

² 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól, (Ustawa Nr CLXXIX z 2011 roku o prawach narodowości), dostępna w języku angielskim na: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100179.TV; [dostęp: 01.03.2014].

³ Tamże.

⁴ „Magyar Közlöny” nr 43 z 25 kwietnia 2011.

mają prawo do używania języka ojczystego, do używania we własnym języku nazwisk indywidualnych i zbiorowych, do kultywowania własnej kultury i do oświaty w języku ojczystym”⁵.

Według ostatniego spisu powszechnego przeprowadzonego w roku 2011 Węgrów na Węgrzech jest 83,6%. Liczba ta systematycznie spada. Od ostatniego spisu powszechnego o przeszło 800 tys. osób. To tak, jakby z mapy zniknęło pięć największych poza Budapesztem miast. Trudności z dokładnym określeniem składu etnicznego społeczeństwa węgierskiego są związane z następującymi przyczynami. Po pierwsze, ostatni spis powszechny składał się z dwóch elementów – ankiety mieszkaniowej i personalnej. W ankiecie personalnej na pytania dotyczące narodowości, religii oraz chorób przewlekłych i niepełnosprawności odpowiedź nie była obowiązkowa, a jedynie fakultatywna. Z prawa do nieudzielania odpowiedzi związanych z narodowością i językiem skorzystało prawie 1,5 mln osób. To wzrost aż o 900 tys. w porównaniu do poprzedniego spisu z 2001 roku. Kolejnym powodem jest możliwość deklarowania podwójnej narodowości – węgierskiej i innej. To samo tyczy się języka ojczystego, można było także wskazać dwa języki. Należy tutaj wspomnieć, że w kwestionariuszu, poza węgierską narodowością, zawarto także 13 narodowości, o których mowa w załączniku nr 1 do ustawy o prawach narodowości. Poza „oficjalnymi” mniejszościami, uwzględniono także 4 inne narodowości, których ustawy nie obejmują – arabską, chińską, rosyjską i wietnamską. Istniała także możliwość wskazania jeszcze innej, aniżeli jednej z 18 zawartych w formularzu. Z tej możliwości skorzystało przeszło 8 tysięcy osób⁶.

2. „MNIEJSZOŚĆ” A „NARODOWOŚĆ”

Należy zwrócić uwagę na to, że w dwóch najważniejszych dokumentach dotyczących mniejszości (w syntetyczny sposób większość aktów prawnych zostanie przedstawiona w dalszej części artykułu) nie pada termin „mniejszość narodowa” czy „mniejszość etniczna”, lecz „narodowość” – fakt ten wskazuje

⁵ *Konstytucja Węgier*, tłum. J. Snopek, Warszawa 2012.

⁶ Cytat pochodzi z publikacji będącej efektem badań nad polityką etniczną Węgier w ramach projektu o numerze 2012/07/B/HS5/03871, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki w Krakowie, pt. *Polityka etniczna współczesnych państw Europy Środkowo-Wschodniej*. Projekt jest przewidziany do realizacji na lata 2013–2015.

na specyficzną terminologię, z jaką zetknąć się można w węgierskim prawodawstwie. Dostrzec to można, porównując przytoczony powyżej artykuł XXIX z konstytucji z 2011 roku, z brzmieniem artykułu §68, który zawierała poprzednia, znowelizowana w 1989 roku ustawa zasadnicza („Zamieszkałe w Republice Węgierskiej mniejszości narodowe i etniczne są współuczestnikami suwerenności ludu: są konstytutywnymi elementami państwa”)⁷. W nowej konstytucji pisze się o narodowościach (*nemzetiségek*). W dokumencie ani razu nie padają słowa: mniejszość (*kisebbség*), narodowy(a) (*nemzeti*) czy etniczny(a) (*etnikai*). W poprzedniej konstytucji używano sformułowania: *A Magyar Köztársaságban élő nemzeti és etnikai kisebbségek* – mniejszości narodowe i etniczne zamieszkujące Republikę Węgierską. Taka sytuacja może mieć związek z faktem wprowadzenia zapisu §68 wcześniej niż uzgodniona definicja mniejszości, która znalazła się w ustawie narodowościowej w 1993 roku.

Warto przytoczyć jeszcze jeden możliwy powód zmiany nazewnictwa z „mniejszość” na „narodowość”, który ma swoje podłoże w polityce Viktora Orbána. Premier chciał powrotu do najlepszych tradycji Węgier. Termin „narodowość” był stosowany w XIX wieku, a „mniejszość” od zawsze miała dość negatywną konotację – możemy mieć mniejszości religijne, homoseksualne etc. Termin „narodowość” podkreśla wagę i pozycję danej społeczności. Dostrzec jednak należy, że w literaturze zarówno anglojęzycznej, jak i polskiej – w opisie polityki etnicznej używa się słownictwa „mniejszość” i z pewnością tak pozostanie.

3. EWOLUCJA USTAWODAWSTWA DOTYCZĄCEGO NARODOWOŚCI PO 1989 ROKU

W przypadku realizacji polityki etnicznej Węgier, wskazanie konkretnych etapów *sensu stricto* jest sprawą niebywale trudną. Przyczyną trudności jest fakt wprowadzenia kompleksowych uregulowań dotyczących praw mniejszości narodowych już na początku funkcjonowania wolnych Węgier, tj. w latach 1989–1993. Wówczas jednym dokumentem – ustawą o prawach mniejszości

⁷ *Konstytucja Republiki Węgierskiej*, red. tłum. H. Donath, Warszawa 1996, s. 73.

narodowych i etnicznych⁸ uregulowano wszystkie najważniejsze obszary. Kolejne akty prawne zazwyczaj dookreślały obowiązujące już dokumenty, zaś kolejne kroki były wobec siebie komplementarne. Podejmę próbę wskazania najważniejszych aktów prawnych, ówczesnie funkcjonujących, które można byłoby zaklasyfikować jako etapy.

Pierwsze prace nad dokumentem mającym uregulować całościowo kwestię mniejszości narodowych ruszyły w kwietniu 1989 roku na zlecenie Ministerstwa Sprawiedliwości. W lutym 1990 roku András Baka przedstawił pierwszy projekt o nazwie „liberalne podejście”. Co istotne, na początku rozmów dotyczących uregulowania kwestii mniejszości rozpatrywano nawet ewentualność tworzenia autonomii, jednak pomysły te nigdy nie zostały wcielone w życie. Początkowe projekty nie były akceptowane przez mniejszości także z powodu bardzo słabej ich instytucjonalizacji oraz rozproszenia. Część mniejszości nie miała jeszcze zarejestrowanych przedstawicielstw, co niezwykle utrudniało prowadzenie jakichkolwiek wiążących rozmów. Ówczesny premier József Antall⁹, dla którego był to jeden z priorytetów, osobiście zaangażował się w przygotowanie ustawy narodowościowej. Sprawami mniejszości zaczęła zajmować się Kancelaria Premiera. Celem tego zabiegu było usprawnienie współpracy między najważniejszymi instytucjami w państwie. W sierpniu 1990 roku powołano Urząd ds. Mniejszości Narodowych i Etnicznych¹⁰ (*Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal*)¹¹, który działał do 31 stycznia 2007 roku¹². Zadaniem Urzędu było prowadzenie polityki rządu wobec mniejszości, opracowywanie i inicjowanie zmian w prawodawstwie, prowadzenie działalności badawczej, a także usprawnienie komunikacji pomiędzy rządem a poszczególnymi mniejszościami. Dość powiedzieć, że już w 1990 ustawą o wyborze przedstawicieli do samorządów

⁸ 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól (Ustawa LXXVII z 1993 roku), dostępna na: <http://www.complex.hu/kzldat/t9300077.htm/t9300077.htm> [dostęp: 4.05.2014].

⁹ József Antall, lider MDF, został powołany na stanowisko premiera 23 maja 1990 roku.

¹⁰ 34/1990. (VIII. 30.) *Korm. rendelet a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatalról* (Rozporządzenie Rządu 34/1990. [VIII. 30.] o Urzędzie ds. Mniejszości Narodowych i Etnicznych), http://dediserver.eu/hosting/ethnodoc/data/H_19900830-1.pdf; [dostęp: 5.05.2014].

¹¹ Pierwszym przewodniczącym Urzędu był János Wolfart, który funkcję tę pełnił do 1995 roku.

¹² 363/2006. (XII. 28.) *Korm. Rendelet* (Rozporządzenie Rządu 363/2006. [XII. 28.]), http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0600363.KOR; [dostęp: 5.05.2014].

lokalnych oraz burmistrzów¹³ zabezpieczono prawa mniejszości etnicznych w wyborach samorządowych. Rozdział XI, zatytułowany był *Ochrona praw mniejszości narodowych i etnicznych*, zapewniał między innymi dostępność kart wyborczych w językach danych mniejszości. W kolejnej ustawie o samorządzie lokalnym¹⁴ wpisano obowiązek zapewnienia i egzekwowania praw mniejszości narodowych i etnicznych. Nowelizację przeprowadzono ponownie w 2005 roku. Poprzedziły ją długie dyskusje zwieńczone jednak odrzuceniem pierwszego projektu. Było to spowodowane próbami zaostrezenia prawa wyborczego w taki sposób, aby uniemożliwić coraz częściej występujące nieprawidłowości i nadużycia, do których dochodziło w samorządach. Starano się jednak zagwarantować maksymalne bezpieczeństwo wybieranym mniejszościom i nie naruszać ich fundamentalnych praw¹⁵. Ustawę kolejny raz znowelizowano w 2011 roku, podejmując nierówną walkę z poszerzającym się zjawiskiem etnobiznesu. W nowelizacji zapisano, że samorząd lokalny w szczególności zajmuje się „sprawami narodowości”¹⁶.

W roku 1990 sytuacja była zatem taka, że mniejszości otrzymały już zapis o prawie wyboru do samorządów, a także gwarancji ich praw. W konstytucji, w art. §68, wprowadzono zapis: „Zamieszkałe w Republice Węgierskiej mniejszości narodowe i etniczne są współuczestnikami suwerenności ludu: są konstytutywnymi elementami państwa”¹⁷. Mniejszości stały się zatem immanentnym składnikiem państwa węgierskiego.

Premier József Antall doprowadził do zebrania się 30 stycznia 1991 roku Okrągłego Stołu ds. Mniejszości Narodowych i Etnicznych, którego celem

¹³ 1990. évi LXIV. törvény a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról (Ustawa LXIV o wyborze przedstawicieli do samorządów lokalnych oraz burmistrzów), <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8720>; [dostęp: 5.05.2014].

¹⁴ 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról (Ustawa LXV z 1990 roku o samorządzie lokalnym), dostępna na: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8721>; [dostęp: 5.05.2014].

¹⁵ 2005. évi CXIV. törvény a kisebbségi önkormányzati képviselők választásáról, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségekre vonatkozó egyes törvények módosításáról (Ustawa CXIV z 2005 roku o wyborze przedstawicieli samorządu terytorialnego mniejszości oraz zmian niektórych przepisów odnoszących się do mniejszości narodowych i etnicznych), <http://www.complex.hu/kzldat/t0500114.htm/t0500114.htm>; [dostęp: 5.05.2014].

¹⁶ 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól (Ustawa CLXXXIX z 2011 roku o samorządzie lokalnym na Węgrzech), dostępna na: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100189.TV; [dostęp: 10.05.2014].

¹⁷ *Konstytucja Republiki Węgierskiej...*, s. 73.

było wypracowanie kompleksowych rozwiązań prawnych. Założycielami było dziewięć organizacji narodowościowych, w obradach latem brało udział już 20 organizacji, w tym Polskie Stowarzyszenie Kulturalne im. Józefa Bema¹⁸. Swoje prace Okrągły Stół zakończył w 1993 roku. Prezydent Árpád Göncz tak ocenił działania Okrągłego Stołu, po przegłosowaniu 7 lipca 1993 roku ustawy narodowościowej: „Okrągły Stół jest wyjątkowym aktem politycznym, wyrazem istnienia społeczeństwa obywatelskiego. [Okrągły Stół – D.H.] był zdolny do zmobilizowania i zintegrowania mniejszości narodowych oraz etnicznych, żyjących na Węgrzech, a także sprawienia, aby ich interesy były reprezentowane także poprzez współpracę z rządem, partiami politycznymi i mediami. [...] Jest to przykład harmonijnych negocjacji oraz współpracy opartej na wzajemnym zrozumieniu”¹⁹. Efektem trzyletniej pracy był niezwykle ważny dokument, wielokrotnie przytaczana Ustawa o prawach mniejszości narodowych i etnicznych (za głosowało 96,5% parlamentarzystów)²⁰, a także Ustawa o edukacji publicznej²¹ i Ustawa powołująca Parlamentarnego Rzecznika Praw Mniejszości Narodowych²². Były to fundamentalne dla mniejszości narodowych akty prawne. Ustawa o edukacji publicznej już w preambule zawierała prawo do swobodnego nauczania przez mniejszości w swoich językach narodowych.

W roku 1994 zmieniono regulamin parlamentu, dopuszczając używanie w trakcie posiedzeń języka narodowego danego parlamentarzysty, w przypadku gdy nie zna on języka węgierskiego. Polecono także zapewnienie mu tłumaczenia symultanicznego w trakcie całego posiedzenia²³. Kolejnym etapem był rok 1995, w którym podjęto szereg działań regulujących kwestię praw

¹⁸ B. Dobos, *A kisebbség joga. Kisebbségi törvénykezés Magyarországon (1988–2006)*, s. 147.

¹⁹ T. Doncsev, *A magyarországi kisebbségi törvény*, „Kisebbségkutatás”, 2004 nr 1, http://www.hhrf.org/kisebbségkutatás/kk_2004_01/cikk_nyomtatás.php?id=1020; [dostęp: 4.05.2014].

²⁰ 1993. évi LXXVII. törvény... .

²¹ 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról (Ustawa LXXIX z 1993 roku o edukacji publicznej), http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99300079.TV; [dostęp: 5.05.2014].

²² 1993. évi LIX. törvény....

²³ 46/1994. (IX 30) OGY határozat a Magyar Köztársaság országgyűlésének Házszabályáról, (46/1994. [IX 30] Zmiana regulaminu parlamentu), http://www.mtaki.hu/docs/cd2/Magyarország/Nyelvhasznalat_reszl_hu.htm#46/1994._h%C3%A1zszab%C3%A1ly; [dostęp: 10.05.2014].

mniejszości. Utworzono Fundację na rzecz mniejszości etnicznych i narodowych zamieszkałych na Węgrzech²⁴ z budżetem 70 mln Ft., której celem było wspieranie mniejszościowych organizacji samorządowych. Ustanowiono następnie Dzień Mniejszości²⁵, przypadający 18 grudnia²⁶. W rozporządzeniu znalazł się zapis: „Rząd Republiki Węgierskiej, którego stanowisko wobec statusu mniejszości, ochrony i egzekwowania jego praw jest wskazaniem stopnia demokracji”. Wprowadzono także specjalną nagrodę, wręczaną corocznie w Dniu Mniejszości w wysokości 200 tys. Ft.²⁷ Nagroda jest przyznawana wybitnym osobistościom życia publicznego, politycznego, naukowego czy kulturalnego. Nagrodę mogli otrzymać także działacze węgierskiej mniejszości, działający poza granicami Węgier. Ostatnim ważnym dokumentem było kolejne rozporządzenie dotyczące zasad realizowania polityki edukacyjnej mniejszości narodowych i etnicznych²⁸. Zapisano w nim, że edukacja realizowana przez mniejszości narodowe i etniczne jest integralna, dlatego właśnie winna realizować ogólne podstawy programowe przyjęte na Węgrzech. Był to akt niejako uzupełniający wspomnianą wcześniej Ustawę z 1993 roku. Jednak najważniejsze wydają się dwa akty prawne – podpisanie 1 lutego europejskiej Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych²⁹, która

²⁴ 2187/1995. (VII. 4.) *Korm. határozat a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány létrehozásáról*, Rozporządzenie 2187/1995 (VII 4) dotyczące stworzenia Fundacji na rzecz mniejszości etnicznych i narodowych zamieszkałych na Węgrzech), <http://www.mtaki.hu/docs/cd2/Magyarorszag/6-kkalapitv.htm>; [dostęp: 10.05.2014].

²⁵ Od 2012 roku Dzień Narodowości.

²⁶ 116/1995 (IX 28) *Korm. rendelet a Kisebbségek Napjáról* (Rozporządzenie 116/1995. [IX 28] dotyczące Dnia Mniejszości), dostępne na: <http://www.mtaki.hu/docs/cd2/Magyarorszag/6-1995-1128kr.htm>; [dostęp: 10.05.2014].

²⁷ 1/1995. (IX. 28.) *ME rendelet a Kisebbségekért Díjalapításáról* (Rozporządzenie 1/1995 [IX 28] dotyczące ustanowienia nagrody na rzecz mniejszości), dostępne na: <http://www.mtaki.hu/docs/cd2/Magyarorszag/6-12.htm> [dostęp: 10.05.2014]. Obecnie nagroda dla przedstawicieli mniejszości węgierskiej, żyjącej poza granicami, jest przyznawana 20 sierpnia w Dzień Świętego Stefana.

²⁸ 130/1995 (X 26) *Korm. rendelet A Nemzeti alaptanterv kiadásáról* (Rozporządzenie 130/1995 [X 26] dotyczące Narodowej podstawy programowej) http://www.mtaki.hu/docs/cd2/Magyarorszag/Nyelvhasznalat_reszl_hu.htm#130/1995%20%28X.%2026.%29%20Korm.%20rendelet; [dostęp: 10.05.2014].

²⁹ 1999. évi XXXIV. törvény az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezményének kihirdetéséről, <http://www.mtaki.hu/docs/cd2/Magyarorszag/6-1999-34.htm>; [dostęp: 15 maja 2014].

weszła w życie 1 lutego 1998 roku oraz ratyfikowanie 21 marca 1995 roku, podpisanej 5 listopada 1992 roku, Europejskiej karty języków regionalnych i mniejszościowych³⁰.

W roku 1996 przyjęto nowelizację kodeksu karnego, w którym zastrzono kary za dyskryminację na tle narodowościowym, zapis ten wielokrotnie modyfikowano, podwyższając kary, a także uzupełniając formy dyskryminacji³¹. Przyjęto także ustawę o radiofonii i telewizji³², która zapewniła mniejszościom dostęp do publicznego radia i telewizji. Art. 26 stwierdzał, że „nadawca publiczny ma obowiązek promowania kultury mniejszości narodowych i etnicznych”, a także „regularnych informacji w języku ojczystym”³³. Od roku 2007 istnieje czwarty program węgierskiego radia: „Programy narodowości” (Nemzetiségi adások), który w całości jest wypełniony treściami kulturalnymi i informacyjnymi, przygotowywanymi przez poszczególne mniejszości. Stacja nadaje codziennie w godzinach 8.00–20.00. Główna siedziba audycji mieści się w Budapeszcie, natomiast lokalne redakcje znajdują się w Miskolcu, Szegedzie i Pécsu³⁴.

W polityce etnicznej Węgier niezwykle uwagę zwracano na kwestię integracji społeczności romskiej. W roku 1999 przyjęto dwa dokumenty, mające na celu jej poprawę, były to Uchwały: o średniookresowym pakiecie środków do poprawy warunków życia i sytuacji socjalnej społeczności romskiej³⁵ oraz o utworzeniu Międzyresortowej Komisji ds. Romów³⁶. Wymowny jest też

³⁰ 1999. évi XL. törvény a Strasbourgban, 1992. november 5-én létrehozott Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának kihirdetéséről, <http://www.mtaki.hu/docs/cd2/Magyarország/6-1999-40.htm>; [dostęp: 15 maja 2014].

³¹ 2012. évi C. törvény...

³² 1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról (Ustawa I z 1996 roku o radiofonii i telewizji), <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=9289>; [dostęp: 10.05.2014].

³³ Tamże.

³⁴ Strona programu IV węgierskiego radia: <http://www.mediaklikk.hu/nemzetisegiadasok/>; [dostęp: 15.05.2014].

³⁵ 1047/1999 (V 5) Korm. határozata a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról szóló, (Uchwała 1047/1999 [V 5] dotycząca średniookresowego pakietu środków do poprawy warunków życia i sytuacji socjalnej społeczności romskiej, <http://nemzetisegek.hu/etnonet/kodex/koztavu.htm>; [dostęp: 5.05.2014].

³⁶ 1048/1999 (V 5) Korm. határozata a Cigányügyi Tárcaközi Bizottság létrehozásáról, (Uchwała 1048/1999 [V 5] dotyczące utworzenia Międzyresortowej Komisji ds. Romów, <http://www.mtaki.hu/docs/cd2/Magyarország/6-cigany2.htm>; [dostęp: 05.05.2014].

fakt, że ówczesny rzecznik praw mniejszości – Ernő Kállai – z pochodzenia był Romem.

Wprowadzona w 1997 roku nowa ordynacja wyborcza³⁷ zawierała procedury przeprowadzania między innymi wyborów do samorządów lokalnych. Ordynacja uwzględniała prawa mniejszości narodowych. Obecna Ustawa z 2013 roku³⁸ również daje szerokie prawa. Przypomnijmy, że znowelizowana w 2011 roku Ustawa o wyborze posłów³⁹ dała mniejszościom narodowym prawo do wystawiania list krajowych, a także zapewniła, że w przypadku nieuzyskania mandatu, lider każdej z list narodowości zostanie rzecznikiem danej narodowości w parlamencie. Jego zadaniem będzie opiniowanie projektów prawnych oraz zgłaszanie propozycji zmian prawnych. W połowie maja 2014 roku, po kwietniowych wyborach do parlamentu, zaprzysiężono rzeczników, którzy przysięgę składali w językach ojczystych. Ostatnim znaczącym etapem jest przegłosowanie nowej Ustawy o narodowościach uchwalonej w 2011 roku⁴⁰, o której mowa była wcześniej. Od roku 2010 sprawami narodowości zajmuje się Ministerstwo Zasobów Ludzkich (Emberi Erőforrások Minisztériuma), superresort powstały z połączenia trzech ministerstw: Ministerstwa Edukacji i Kultury, Ministerstwa Zdrowia oraz Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. Utworzono Sekretariat ds. religii, narodowości i społeczeństwa obywatelskiego, na którego czele stoi obecnie Sekretarz Stanu György Hölvényi⁴¹. Natomiast sprawami związanymi z węgierską mniejszością znajdującą się poza granicami Węgier zajmuje się Sekretariat ds. polityki narodowej, działający w Ministerstwie Administracji Publicznej i Sprawiedliwości. Obecnie Podsekretarzem Stanu jest Zsuzsanna Répás. Pracami Sekretariatu kieruje osobiście Zsolt Semjén, wicepremier⁴².

³⁷ 1997. évi C. törvény a választási eljárásról (Ustawa C z 1997 roku o ordynacji wyborczej), <http://www.mtaki.hu/docs/cd2/Magyarország/6-1997-100.htm>; [dostęp: 05.05.2014].

³⁸ 2013. évi XXXVI. törvény a választási eljárásról (Ustawa XXXVI z 2013 o ordynacji wyborczej): http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1300036.TV; [dostęp: 05.05.2014].

³⁹ 2011 évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról, (Ustawa CCIII z 2011 o wyborze posłów do parlamentu), http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=142940; [dostęp: 08.04.2014].

⁴⁰ 2011. évi CLXXIX. törvény....

⁴¹ W angielskim tłumaczeniu nazwy Sekretariatu pojawia się określenie *Minorities*, na którego stosowanie w angielskiej literaturze autor zwracał uwagę.

⁴² Więcej na temat działalności Sekretariatu można znaleźć w języku węgierskim na stronie: <http://www.kormany.hu/hu/kozigazgatasi-es-igazsagugyi-miniszterium/nemzetpolitikaert-felelos-allamtitkarsag>; [dostęp: 15.05.2014].

Jak zaznaczono na początku, trudno jest w przypadku polityki etnicznej Węgier określić konkretne etapy. Najpierw stworzono fundamenty, które następnie, obserwując ewolucję zarówno prawodawstwa, jak i instytucjonalizacji samych narodowości oraz rozwoju Węgier, dostosowywano do aktualnej sytuacji⁴³. Jednak cel działań jest nam współcześnie znany – to bardzo rozległe i liberalne prawodawstwo, które – powiedzmy wprost – nie jest w takim kształcie potrzebne narodowościom zamieszkującym Węgry. Niejednokrotnie prowadzi ono do nadużyć. W samym Budapeszcie samorządy wszystkich 13 mniejszości są zarejestrowane praktycznie w każdej dzielnicy – tj. 366 samorządów w jednym mieście (sic!). W skali kraju daje to ok. 3850 samorządów, które mają otrzymać dotacje⁴⁴. Należy tutaj przytoczyć konkretne kwoty, o jakie rywalizują samorządy. W roku 2014 przyznano łącznie 506 666 666 Ft. (ok. 1 674 270 euro), które rozdzielono wg spisu ludności pomiędzy samorządy narodowościowe: 2 119 lokalne i 58 terytorialne. Z tego 462 mln Ft. zostało przetransferowanych na konta samorządów w pierwszym kwartale bieżącego roku⁴⁵. Poszczególne samorządy otrzymały od tych kwot ok. 50 000 Ft. (tj. ok. 165 euro) do ponad 2,2 mln Ft. (tj. ok. 7 600 euro)⁴⁶. Przedstawiciele samorządów obawiali się, że wprowadzenie zapisu utrudni funkcjonowanie jednostek, jednak tak się nie stało.

⁴³ Więcej na temat zmian prawodawstwa przeczytać można w: E.Kállai (red.), *Bevezetés a magyarországi nemzetiségi közösségek társadalomtörténetébe*, ISBN 978-963-9894-89-1: <http://kisebbssegstudomany.ektf.hu/tananyag/index.html>; [dostęp: 20.05.2014].

⁴⁴ Lista samorządów ubiegających się o dofinansowanie, dostępna na stronach Sekretariatu ds. religii, narodowości i społeczeństwa obywatelskiego, <http://www.kormany.hu/download/a/8f/21000/nemzetis%C3%A9g%20t%C3%A1mogat%C3%A1s.zip>; [dostęp: 20.05.2014]; Wykaz samorządów narodowości, które otrzymały dofinansowanie na działalność w roku 2014, http://www.kormany.hu/download/f/38/31000/Telep%C3%BCl%C3%A9si%20C3%A9s%20ter%C3%BCleti%20C3%B6nkorm%C3%A1nyzatok%202014-%C3%A9vi%20feladatalap%C3%BA%20k%C3%B6lts%C3%A9gvet%C3%A9si%20t%C3%A1mogat%C3%A1s_k%C3%B6zz%C3%A9t%C3%A9telre.pdf; [dostęp: 20.05.2014].

⁴⁵ <http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/egyhazi-nemzetisegi-es-civil-ugyekert-felelos-allamtitkarsag/hirek/dontes-szulett-a-nemzetisegi-onkormanyzatok-idei-tamogatasarol>; [dostęp: 20.05.2014].

⁴⁶ A települési és területi nemzetiségi önkormányzatok 2014. évi feladatalapú költségvetési támogatása (Wsparcie lokalnych i regionalnych samorządów narodowości w roku 2014), Tamże.

4. NOWA ORDYNACJA, NOWA JAKOŚĆ, NOWA SZANSA?

23 grudnia 2011 roku przegłosowano nową ordynację wyborczą⁴⁷. „Za” głosowało 256 posłów, „przeciw” – 36. Ustawa wprowadziła kilka znaczących zmian w sposobie przeprowadzania wyborów. Po pierwsze, zmniejszono liczbę posłów z 386 do 199 (106 wybieranych w okręgach jednomandatowych oraz 93 z listy krajowej). Wprowadzono jedną turę wyborów zamiast dotychczasowych dwóch, zmieniono system liczenia głosów na metodę d’Hondta. Podjęto także przełomowe decyzje, które znajdują swoje odzwierciedlenie w specyfice węgierskiej polityki etnicznej. Po raz pierwszy przyznano prawo do głosowania obywatelom Węgier żyjącym poza granicami kraju (*külföldön élő magyar állampolgárok*), a także – co z punktu widzenia tematyki artykułu najważniejsze – przyznano prawo narodowościom mieszkającym na Węgrzech do wystawienia list swoich kandydatów w wyborach parlamentarnych.

Jak wyglądało to w praktyce? Mianowicie krajowe samorzady trzynastu żyjących na Węgrzech narodowości miały prawo do zgłaszania swoich kandydatów w liczbie co najmniej trzech. Wyborca na jednej karcie oddawał głos na swojego kandydata w okręgu jednomandatowym, a następnie mógł oddać głos na daną listę narodowości – tracił wtedy jednak prawo głosu na listę partyjną. Fakt ten pozostał nie bez znaczenia dla wyniku, jaki uzyskały poszczególne listy. Odebrano bowiem członkom mniejszości prawo głosowania na listę partyjną, na której znajdowały się takie ugrupowania jak np. Fidesz, Jobbik czy lewicowa koalicja Összefogás 2014. Pomimo obniżonego progu wyborczego, szanse jego przekroczenia były nikłe. Ustawodawca zagwarantował jednak w takim przypadku powołanie rzecznika danej narodowości (*szószó-ló*), którym zostawała pierwsza osoba z danej listy mniejszości. Rzecznicy ci, zrzeszeni w komisji parlamentarnej, są ciałem opiniującym projekty dotyczące narodowości. O podmiocie tym mowa będzie w dalszej części tekstu. Problem stanowiła także nierówność szans zwycięstwa kandydata danej mniejszości, co było spowodowane prozaicznym faktem różnej liczebności członków danych narodowości. Jeśli popatrzymy na wyniki ostatniego spisu powszechnego, to szanse na wprowadzenie swojego kandydata miały jedynie mniejszości romska oraz niemiecka. W związku z powyższym, pomimo wystawienia trzynastu list narodowości, żaden z kandydatów nie dostał się do parlamentu. Można rzec, że była to absolutna porażka – na listy te oddano łącznie jedynie 19 546

⁴⁷ 2011. évi CCIII. törvény...

głosów, podczas gdy próg dla jednej narodowości wynosił 22 022, tj. 0,04%⁴⁸. Poszczególne wyniki, jakie uzyskały narodowości, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Wyniki poszczególnych komitetów narodowości w wyborach parlamentarnych w 2014 roku

Narodowość	Liczba głosów	Procent głosów
niemiecka	11415	0,23
romska	4048	0,08
chorwacka	1212	0,02
słowacka	995	0,02
romska	463	0,01
rumuńska	362	0,01
ukraińska	293	0,01
serbska	236	0
słoweńska	134	0
ormiańska	110	0
grecka	102	0
polska	99	0
bułgarska	77	0
łącznie głosów	19546	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html; [dostęp: 20.09.2014].

Analiza tabeli przynosi interesujące wnioski. Największą liczbę głosów, chociaż wciąż o połowę zbyt małą, aby skutecznie wprowadzić swojego posła do parlamentu, uzyskała mniejszość niemiecka. Dwie listy wystawiła mniejszość romska – swoich kandydatów zgłosiły dwa krajowe samorzady mniejszości (pamiętajmy, że jest to najliczniejsza narodowość zamieszkująca Węgry). Na uwagę zasługuje fakt, że swojej listy nie wystawiła jedynie mniejszość rosyjska. Nie udało się zaktywizować wyborców i pomimo danej szansy narodowości, jej nie wykorzystały – ale czy na pewno? Wydaje się, że na obecnej scenie politycznej jeden czy dwóch posłów narodowości nie zyskałoby niczego. Ponieważ koalicja Fidesz–KDNP ma większość konstytucyjną, to trudno sobie wyobrazić, aby przedstawiciel mniejszości był poważnym partnerem – jęczyciem u wagi, jak często się zdarza. Mając zapewniony udział w nowo powstałej komisji parlamentarnej, wyborcy oddali głos na ugrupowania polityczne, które realnie mają wpływ na władzę. Jest jednak i druga strona medalu

⁴⁸ Wyniki wyborów dostępne na stronie Narodowego Biura Wyborczego, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html; [dostęp: 20.09.2014].

– w środowiskach narodowości zdecydowanie coraz bardziej rozluźniają się więzi, nierzadko wystawia się nieznanym kandydatów, życie wokół instytucji mniejszości w ciągu ostatnich 20 lat niezwykle się zmieniło. Wielokrotnie środowiska mniejszości nawoływały do niepopierania swoich list, lecz list partyjnych, by „nie tracić głosu”. Nie bez znaczenia pozostaje także fakt, że aby móc oddać głos na listę narodowości, należało odpowiednio wcześniej zarejestrować się w Biurze Wyborczym. Część narodowości uznała ten fakt za próbę ograniczenia ich prawa do głosowania. Fakt jednak pozostaje faktem, że na co najmniej 400 tys. uprawnionych do głosowania zagłosowało niecałe 5% wyborców.

5. KOMISJA NARODOWOŚCI NA WĘGRZECH

26 maja, kilka tygodni po wyborach parlamentarnych, w których drugi raz z rzędu wygrała koalicja Fidesz–KDNP, ukonstytuowała się Komisja Węgierskich Narodowości. W jej skład, jak wskazano wcześniej, wchodzi jeden przedstawiciel każdej z trzynastu mniejszości (liderów listy krajowej). Przewodniczącym Komisji został Słowak – János Fuzik, zaś wiceprzewodniczącym przedstawiciel narodowości romskiej – Félix Farkas z Krajowego Samorządu Romów.

Komisja to organ doradczy i – co już podkreślono – pierwszy w historii samodzielny organ narodowości⁴⁹. Jej członkowie mogą zabierać głos w czasie debat dotyczących kwestii narodowości na forum parlamentu, jednak nie mogą głosować. Komisja monitoruje, opiniuje oraz inicjuje ustawodawstwo dotyczące narodowości. Poświęca także szczególną uwagę kwestiom kultury oraz tradycji. Priorytetem podmiotu jest zachowanie, integrowanie oraz wspieranie kontaktów pomiędzy organami państwa a samorządami mniejszości. Wszystko w imię – jak to zapisano – chęci zachowania bogactwa kulturowego na Węgrzech i różnorodnego charakteru narodowości, które znacznie przyczyniają się do istnienia trwałych wartości, powszechnie uznawanych w Europie. Na koniec zawarto ideowe przesłanie, że ciesząc się z rozwijania kontaktów językowych oraz kulturalnych swoich krajów ojczystych, przedstawiciele mniejszości wierzą, iż dzięki znajomości wielu języków, uda im się porozumieć, równie łatwo jak

⁴⁹ <http://www.parlament.hu/web/magyarorszagi-nemzetisegek-bizottsaga/>; [dostęp: 20.09.2014].

w ojczyźnie, tak na Węgrzech, jak i na całym świecie⁵⁰. Co ciekawe, są to jedyne informacje, jakie znaleźć można na oficjalnych stronach węgierskich.

Do zakończenia opracowywania niniejszego artykułu – tj. do stycznia 2015 roku, Komisja zebrała się łącznie 15 razy. Jej pierwsze robocze posiedzenie odbyło się 4 czerwca. Dotychczas przedmiotem prac Komisji były zmiany w Ustawie o prawach narodowości z 2011 roku oraz Ustawie z 2013 roku o procesie wyborczym⁵¹, możliwość poszerzenia współpracy z zastępcą Rzecznika Praw Podstawowych ds. Ochrony Praw Narodowości czy działalności samorządów lokalnych. W ostatnim czasie Komisja otrzymała od wicepremiera Mihályja Várgi, ministra gospodarki narodowej, projekt budżetu państwa na rok 2015, który następnie zaopiniowała. Z Komisją konsultowano także rozliczenie budżetu za rok 2013. Przyznać w tym miejscu należy, że w kwestii wprowadzenia zmian do Ustawy o samorządzie lokalnym na Węgrzech⁵² Komisja była niezwykle skuteczna. Zaproponowane w czerwcu zmiany zostały kilka dni później przedłożone pod głosowanie Zgromadzeniu Krajowemu jako projekt rządowy i zaakceptowane. Były to dwie samodzielne inicjatywy ustawodawcze. Pozostała część (9) stanowiła ustosunkowanie się do wskazanych powyżej dokumentów. Należy nadmienić, że dotychczas Komisja nie powzięła jeszcze żadnego stanowiska w przedmiocie swojej działalności. Należy także odnotować fakt, że niezwykle rzadko zdarza się, aby na posiedzeniach Komisji obecni byli wszyscy członkowie.

6. UWAGI KOŃCOWE

Trzynastcie narodowości żyje na Węgrzech w bardzo dobrych warunkach zarówno pod względem prawnym, jak i finansowym. Rząd chętnie wspiera inicjatywy lokalne, dotuje budowy nowych szkół. Narodowości posiadają swoje lokalne media. Polityka rządu Viktora Orbána pełna jest symbolicznych postaw oraz gestów, w tym jakże ważnej zmiany terminu „mniejszość” na

⁵⁰ Por. tamże. Tłum. własne.

⁵¹ 2013. évi XXXVI. törvény a választási eljárásról (Ustawa Nr XXXVI z 2013 roku o procesie wyborczym), dostępna na: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1300036.TV#lbj177param [dostęp: 19.09.2014].

⁵² 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarországh helyi önkormányzatairól (Ustawa CLXXXIX o samorządzie lokalnym na Węgrzech z 2011 roku), dostępna na: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100189.TV [dostęp: 19.09.2014].

„narodowość”. Premier Orbán następnego dnia po mianowaniu go na kolejną kadencję odbył spotkanie z rzecznikami, rozmawiając z nimi o planach na następne cztery lata. W czasie spotkania rzeczników z wicepremierem Zsoltem Semjénem oraz ministrem zasobów ludzkich, Zoltánem Balogiem, wicepremier powiedział, że ochrona wartości zarówno Węgrów żyjących poza granicami, jak i narodowości żyjących na Węgrzech jest dla rządu jednakowo ważna⁵³. Minister Zoltán Balog zwrócił też uwagę na to, że narodowości mieszkają na Węgrzech od wieków, oraz wskazał, że fakt ten obarcza rząd także historyczną odpowiedzialnością za ich sytuację. Wicepremier Zsolt Semjén oświadczył również, że został upoważniony przez narodowości do powzięcia działań zmierzających do zlikwidowania etnobiznesu⁵⁴. Jak wyraził się jeden z autorów – zmieniona Ustawa o wyborach do samorządów lokalnych przypomina raczej łatanie dziur, aniżeli nowe, kompleksowe ustawodawstwo⁵⁵. Pozytywnym sygnałem jest chęć współpracy narodowości przy tworzeniu nowego, lepszego prawa. Zdano sobie sprawę z faktu tworzenia samorządów *ad hoc* przez osoby z nimi niezwiązane, które rejestrowały samorząd narodowościowy i pobierały dotację. Nie prowadziły jednak żadnej działalności na rzecz krzewienia czy podtrzymania kultury. Zjawisko to jest niezwykle niebezpieczne dla relacji Węgrzy–narodowości. Samorządy są w całości finansowane ze środków publicznych, a więc z podatków. W grudniu 2012 roku, tj. po przegłosowaniu nowej ustawy, Századvég Politikai Iskola Alapítván przeprowadził badanie na temat społecznego odbioru (wśród Węgrów) nowej ustawy. Pierwsze pytanie dotyczyło tego, czy ankietowany słyszał bądź doświadczył sytuacji, w której w wyborach do samorządu mniejszości startuje ktoś, kto do tej narodowości nie przynależy. Na pytanie twierdząco odpowiedziało 49% ankietowanych. Przeciwnego zdania było 46%, a 5% odmówiło odpowiedzi bądź nie potrafiło jej udzielić na to pytanie. Drugie pytanie dotyczyło tego, czy ankietowany

⁵³ Komunikat Węgierskiej Agencji Informacyjnej dostępny na: <http://www.hirado.hu/2014/05/27/semjen-fontos-a-kulhoni-magyarsag-es-a-magyarorszagi-nemzetiseg-ertekorzese/>; [dostęp: 20.05.2014].

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ V. Z. Kazai, Csódbement etnobiznisz? – A nemzetiségi önkormányzati választási rendszer toldozgatása (Krach etnobiznesu? Łatanie systemu wyborczego samorządów narodowości), dostępny na: <http://www.arsboni.hu/csodbement-etnobiznisz-a-nemzetisegi-onkormanyzati-valasztasi-rendszer-toldozgatasa.html>; [dostęp: 19.09.2014].

zgadza się ze stwierdzeniem, że w regionach, w których nie zamieszkuje 30⁵⁶ przedstawicieli danej narodowości, nie powinny odbywać się wybory do samorządu narodowości. Twierdząco odpowiedziało 78% ankietowanych, 19% było przeciwnego zdania, a 3% odmówiło bądź nie potrafiło udzielić na to pytanie odpowiedzi⁵⁷.

Analizując prawodawstwo dotyczące narodowości na Węgrzech, na uwadze mieć należy specyficzny kontekst, w którym jest ona prowadzona. Wielokrotnie zwracałem już na ten stan rzeczy uwagę. Polityka etniczna Węgier prowadzona jest w sposób wzorowy, nie chodzi tu jednak *stricte* o dobro żyjących na Węgrzech narodowości, ale o Węgrów poza granicami – głównie w Siedmiogrodzie czy na Ukrainie. Narodowości bowiem są nie podmiotem, lecz przedmiotem polityki. Są narzędziem, którym (jak na razie jedynie w teorii) wymóc można ustawodawstwo w krajach ościennych. Nie można jednak kategorycznie stwierdzić, że są kartą przetargową, ponieważ taka sytuacja wskazywałaby na sankcje negatywne w przypadku niespełnienia oczekiwań strony węgierskiej. Węgry wskazują na modelowe rozwiązania, których egzekwowania w innych krajach żądają od UE. Między innymi lekceważenie tego problemu przez struktury unijne doprowadziło do oziębienia stosunków UE–Węgry, w tym także do usunięcia flagi UE sprzed budynku parlamentu i zastąpienia jej flagą Siedmiogrodu.

W procesie instytucjonalizacji narodowości na Węgrzech trudno jest jasno określić cel, jaki winien przyświecać zarówno mniejszościom, jak i ustawodawcom. Odpowiedź na to pytanie byłaby łatwa, gdybyśmy mogli jasno określić problemy, z którymi borykają się narodowości, jednak poza kłopotami z asymilacją Romów takich problemów nie ma. Funkcjonowanie w parlamencie komisji mniejszości, w kraju o tak licznych udziałach innych narodowości winno być demokratycznym standardem – kto bowiem, jeśli nie ta grupa społeczeństwa, będzie najbardziej kompetentny w inicjowaniu ustawodawstwa, które ma jej pomóc. Ważne jest hołdowanie zasadzie *check and balance*, która równoważy

⁵⁶ Zgodnie z nowelizacją Ustawy CLXXXIX prawo do zakładania samorządu mniejszości przysługuje wtedy, gdy przynajmniej 30 osób w danym regionie zadeklaruje daną narodowość w czasie ostatniego spisu powszechnego.

⁵⁷ Badanie Századvég Politikai Iskola Alapítván, B. A. Orbán (oprac.), *Egyetértésre talált az új nemzetiségi önkormányzati szabályozás*, dostępne na: http://szazadveg.hu/ld/r8h3l-0m2y5p4s8g6t6a1_egyerteresre-talalt-az-uj-nemzetisegi-onkormanyzati-szabalyozas.pdf; [dostęp: 20.05.2014]. Badanie przeprowadzono w dniach 13–16 grudnia 2012 roku, metodą CATI, na grupie 803 osób dorosłych. Błąd statystyczny: 3,8%.

aspiracje prawne narodowości z możliwościami prawodawczymi państwa. Dostrzegalną korzyścią z posiadania posła byłaby możliwość referowania przez niego wszystkich projektów zmian w ustawach przygotowanych przez Komisję – byłby to jednak wymiar głównie symboliczny i prestiżowy. Trudno bowiem wierzyć, aby jeden poseł był w stanie poruszyć partyjne maszyny do poparcia zmian w ustawodawstwie.

Autor niniejszego artykułu jest zdania, że umożliwienie narodowościom wprowadzenia do parlamentu posłów to przemyślany akt dobrej woli, którego skutki czy też ocena działania przyniesie głównie skutki PR. Osąd taki motywowany jest w następujący sposób: po pierwsze, według ordynacji wyborczej preferencyjny próg wyborczy dotyczy jedynie lidera danej listy, reszta kandydatów walczy w normalnej walce wyborczej z innymi kandydatami z list partyjnych. Fakt ten z góry skazuje ich na porażkę, ponieważ statystyczna liczebność narodowości daje szansę jedynie Romom i Niemcom. Po drugie, jeżeli nawet udałoby się wprowadzić kandydata danej narodowości, to pozostałe mniejszości nie miałyby swoich przedstawicieli. Pojawiłoby się pytanie o to, czy jest on reprezentantem wszystkich czy jedynie swojej narodowości. Mogłoby to także doprowadzić do konfliktów wewnątrz społeczności. Po trzecie, zmniejszenie liczby posłów do 199 oraz zmiana sposobu liczenia głosów na metodę d'Hondta blokuje dostęp nowych parlamentarzystów. Poseł narodowości byłby na parlamentarnej scenie politycznym outsiderem albo musiałby przyłączyć się do rządzącej partii. Mogłoby to rodzić jednak zarzut o popieranie działań polityków przez mniejszości. Po czwarte, obecni kandydaci samorządów narodowości nie są już tak blisko swoich środowisk. Zmiany zachodzące wewnątrz mniejszości oraz liberalizacja prawa sprawiły, że zanika wspólny cel całych społeczności. Kampania parlamentarna pokazała, że wyborcy nie znają proponowanych kandydatów, często nie identyfikują się z nimi. Wybory te są typową, bezpardonową grą polityczną w samych organizacjach.

Szansą funkcjonowania narodowości są działania lokalne u źródeł. W związku z tym cieszy fakt, że w wyborach samorządowych bierze udział kilkadziesiąt procent uprawnionych. To przez pracę u podstaw udaje się asymilować środowiska, aktywizować je, lepiej dbać o kulturę, edukację i tradycję. To działania w tym obszarze winny być głównym obszarem zainteresowań i zintensyfikowanych prac.

